

Медведська В.Ю.
студентка 2 курсу магістратури
філософського факультету спеціальності «Політологія»
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ДЕЛІБЕРАТИВНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ

В сучасній демократичній практиці легітимність влади часто забезпечується пасивною згодою громадян, яка виражається в межах електорального процесу, проте останній не передбачає реальної залученості суспільства в політичний процес. На противагу цьому теоретики деліберативної демократії наполягають на необхідності активного комунікативного процесу, завдяки якому громадяни демократичних держав зможуть виражати думку з усіх питань, що стосуються політичної сфери життя суспільства. В даному контексті політика постає як особлива публічна сфера соціальної комунікації, яка визначає характерні риси масової комунікативної культури. Зростання значення комунікативної складової політичного процесу призводить до зміни традиційної політики «сил та впливу» на «деліберативну» політику.

Деліберація в перекладі з англійської мови означає дослідження причин, врахування тих чи інших позицій, міркування, а також розглядається в якості обговорення в процесі прийняття рішень, дискусій в законодавчих органах або комісіях. Термін «деліберативна демократія» вперше був використаний Дж. Бессетом у праці «Деліберативна демократія. Тихий голос розуму» (1980 р.), присвяченій ролі обговорення у процесі прийняття рішень в системі законодавчої та виконавчої влади США [2, с. 5]. Крім того, деліберативна політика є базовою категорією досліджень Дж. Бессета, Ю. Габермаса, Дж. Коена, Дж. Драйзека, Е. Гутманн, Д. Томпсона та інших.

Дж. М. Бессет виокремлює поняття політичного деліберативного процесу, під яким він розуміє міркування щодо існуючих переваг державної політики та про суспільне благо - благо, яке є зовнішнім для тих, хто приймає рішення [2, с. 75]. Деліберативний процес може набувати різних форм. Наприклад, це може бути відкрита публічна дискусія, прямі диспути або ж обмін інформацією за закритими дверима. До того ж всі різновиди деліберативного процесу мають включати три основні елементи: інформацію, аргументацію та переконання. Інформація використовується для усвідомлення своїх політичних прихильників та розширення їх кола; переконання осіб, які приймають рішення, в достовірності запропонованого курсу; розповсюдження відомостей серед широкої загальності з метою отримання підтримки і впливу на державні структури. Аргументи, в свою чергу, виконують функцію пов'язування фактів із поставленими цілями. Вони пояснюють, як пропозиції про вдосконалення соціальної, економічної або культурної політики можуть покращити існуючий стан, бажано за мінімальних затрат. Переконання виступає кінцевою стадією деліберативного процесу і його якісним показником. На думку, Дж. Бессета, переконання проявляється у випадку, коли під впливом інформації та аргументів учасник процесу прийняття політичних рішень займає самостійну позицію, яку він не розділяв до обговорення [2, с. 80].

Деліберативна демократія виходить з США, де умови для обговорення існуючих державних проблем виникли разом із федеративною державою. Наприклад, Алексис де Токвіль звернув увагу на те, що активна діяльність політичних сил всіх рівнів впливає на американське суспільство і дана активність здійснює вплив на громадське

життя через звернення різних людей до будь-якої громадської проблеми. «Брати участь в управлінні суспільством і говорити про нього - ось головне заняття і найбільше задоволення для американців», - констатує французький мислитель [6, с. 191].

Під деліберативною політикою варто розуміти особливий суспільно-політичний курс, зорієнтований на раціональне обговорення суспільних проблем, який висуває вимогу стосовно інститутів влади, щоб всі політичні рішення були опосередковані та легітимізовані таким обговоренням. Реалізація принципу публічності в політичній сфері складає зміст деліберативної політики [5, с. 101].

Варто звернути увагу, що успіх деліберативної політики залежить не від громадян, які діють колективно, а від інституціоналізації взаємопов'язаних процедур та умов комунікації, а також від взаємодії інституціоналізованих процесів деліберації та громадської думки, яка розвивається у неформальній політичній сфері. Крім того, Дж. Коен висунув декілька вимог до таких процедур: 1) консультації повинні проводитись в аргументованій формі, шляхом узгодженого обміну інформацією між партіями; 2) консультації повинні бути прозорими та публічними, щоб нікого не виключити; 3) консультації є незалежними від зовнішнього примусу, окрім застосування «сили аргументів»; 4) консультації зосереджені на раціонально вмотивованій згоді і можуть фактично продовжуватися скільки завгодно, не виключаючи їх тимчасового припинення шляхом рішення більшості; 5) політичні консультації повинні бути націлені на питання, які є предметом спільного інтересу; 6) політичні консультації охоплюють інтерпретацію потреб і політичні установки, не обмежуючись рамками ціннісного консенсусу, який спирається на спільну традицію і практику [1].

На думку Дж. Коена, поняття деліберативної демократії укорінене в інтуїтивному ідеалі демократичного об'єднання, в якому обґрунтування умов асоціації здійснюється шляхом публічних аргументів та роздумів серед рівних громадян. Громадяни в такому випадку розподіляють обов'язки щодо розширення проблем колективного вибору на основі публічних роздумів та вважають свої основні інститути законними в тій мірі, в якій вони встановлюють межі для вільного публічного обговорення. Щоб розробити такий ідеал, Дж. Коен розпочинає з детальнішого опису власне ідеалу, який він називає «формальна концепція» деліберативної демократії. Виходячи з даної «формальної концепції», вчений розкриває сутність деліберативної демократії, демонструючи звіт ідеальної деліберативної процедури, яка фіксує поняття виправдання шляхом публічних аргументів та роздумів серед рівних громадян і слугує моделлю деліберативних інститутів [1].

Основною характеристикою деліберативної політики - прагнення до суспільного блага - до такого, яке виступає зовнішнім для тих, хто приймає рішення. Відстоювання власних інтересів або інтересів, в яких зацікавлений політичний актор, не може бути віднесено до деліберативного процесу. Тому актуальним в політичному порядку денному виступає виявлення протиріччя між власним інтересом та загальним благом, можливості зближення морального і раціонального в процесі формування власної політичної позиції.

З точки зору деліберативної демократії в сучасному політичному процесі необхідне розширення змісту поняття «громадянського вибору». Така вимога передбачає збільшення кількості процедур, шляхом яких громадяни братимуть участь в політичному процесі. Безумовно, індивіди повинні мати можливість проявляти свою громадянську позицію не лише під час виборів, а також мати можливість брати участь у публічних дебатах і дискусіях з усіх питань, якими переймається

суспільство. Прихильники теорії деліберативної демократії наполягають на необхідності громадської участі не лише у виборах нових еліт, а й у виборах стосовно всіх питань. Зокрема, щоб процедура була демократичною, необхідно створити умови для вільно вираженої згоди всіх зацікавлених сторін, тому важливим є пошук процедур та механізмів, які б гарантували моральну неупередженість. Очевидно, що деліберативна модель демократії є можливим засобом виходу із кризи демократичних інститутів.

Ю. Габермас є одним з представників напряду деліберативної демократії, який висунув концепцією нерозривно пов'язану з підходом до політичної комунікації. Габермас вводить поняття комунікативної раціональності та стверджує, що її основним суб'єктом є демократична громадськість, а саме громадянське суспільство [7, с. 48]. Німецький філософ вважає, що в сучасному демократичному процесі затребуваною є комунікативна дія, в межах якої при обговоренні можливо віднайти об'єктивну точку зору для всіх рівноправних сторін дискусії. Це дозволить уникнути, подолати інструментальну дію в політиці, перевести волевиявлення на громадянське суспільство. Жан Бодріяр, французький філософ, у своїй роботі «Суспільство споживання» відзначав, що в сучасному світі насильницькі способи державного контролю замінені «спільною» інтеграцією, вираженою, насамперед, в електоральній участі. На перший план виходить формальна участь шляхом виборчого права, референдумів, парламентських інститутів, які забезпечують «інсценування» суспільної згоди [3, с. 214].

Бельгійська дослідниця Шанталь Муфф продовжила дискусію про нову парадигму демократії, моделі «демократії обговорення» [4, с. 180]. Вона пише про можливість в сучасних умовах «опору влади та законності на визначені форми публічного обґрунтування», а також про переконання «в існуванні раціональності, яка володіла б не лише інструментальним, але і нормативним виміром» [4, с. 183]. На її думку, головна ідея повороту до нової моделі демократії полягає в тому, що завдяки відповідним процедурам комунікації, можна досягнути такої згоди, яка б відповідала вимогам як раціональності, так і демократичній легітимності [4, с. 182].

Отже, можна спостерігати, що в політичній думці отримала розповсюдження нова тенденція в демократичній парадигмі, яка пов'язана із залученням деліберації, в основні якої лежить комунікація та довіра.

Надто актуальним є деліберативний процес в сучасному українському суспільстві, так як система прийняття рішень, яка склалась в останні роки, не передбачає зваженого раціонального підходу, а ґрунтується на односторонньому сприйнятті та розумінні політичних реалій без врахування думок широкої громадськості та громадянського суспільства. В сучасному українському дискурсі все більше можна зустріти думки тих, хто прагне до обговорення політичних тем. В обставинах, які склались на теренах України, найбільш активна частина суспільства перебуває у пошуках можливості вплинути на ситуацію в країні, привернути увагу влади держави на існуючі проблеми. Саме тому актуальним є звернення до деліберації як способу безперешкодного обговорення проблем, які турбують суспільство, з урахуванням інтересів різних груп населення України.

Таким чином, в сучасній науці проблематика демократії знаходить свій вияв у концепції деліберативної демократії. Останню відносять до напряду в теорії демократії, яка прагне розширити владу громадянського суспільства і його вплив на представницьку владу та адміністрацію шляхом обговорень, за умови, що дискусія буде інформаційною, незалежною та усесторонньою. Отже, деліберативну демократію треба розглядати як своєрідний діалог громадянського суспільства та держави, шляхом якого можна суттєво зменшити наслідки сучасної кризи

демократичних інститутів, яка викликана недовірою громадян до політичних інститутів та лідерів.

Література

1. Cohen J. 1989. Deliberation and Democratic Legitimacy. - Hablin A., Pettit B. (eds.). The Good Polity. Oxford.
2. Бессет. Дж. М. Тихий голос разума. Делиберативная демократия и американская система государственной власти / Дж. Бессет, - М.: РОССПЭН, - 2011. - 336 с.
3. Бодриар Д. Общество потребления. Его мифы и структуры / пер. с фр. Е.А. Самарской. М.: Республика; Культурная революция. 2006. - 269 с.
4. Муфф Ш. К агонистической модели демократии // Логос. 2004. - № 2. - С. 180-197.
5. Назарчук А.В. Понятие делиберативной политики в современном политическом процессе // Полис. 2011. - №. 5. - С. 101.
6. Токвиль А. Демократия в Америке / пер. с фр. М.: Прогресс, 1992. - 554 с.
7. Хабермас Ю. Вовлечение другого. Очерки политической теории. СПб, Наука, 2001. - 417 с.